

ЛІТЕРАТУРА

1. Арцишевський р. А. Філософська антропологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Ч. 2. Луцьк : ВНУ імені Лесі Українки, 2011. С. 133.
2. Кримський С. Б. Про софійність, правду, смисли людського буття: зб. наук.-публ. і філософ. ст. Київ : б.в., 2010. С. 91.
3. Симоненко В. Ти знаєш, що ти людина: вибрані твори. Київ : Знання, 2018. С.15.
4. Фромм Е. Мати чи бути? Київ : Український письменник, 210. С.18.
5. Шевченко Т. Г. Кобзар. Повна ілюстрована збірка. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2009. С. 630.

Надія СЕНЬОВСЬКА

Кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і менеджменту освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
irp56@tntu.edu.ua

Ірина НЕСТАЙКО

Кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і менеджменту освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
nestajko_irena@ukr.net

ЦІННОСТІ СУЧАСНОГО ГЕРОЇЧНОГО ЕПОСУ

Війна в Україні, спровокована російським агресором, триває вже 9 років. Після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р. велика частина прихильників «какая разница» нарешті усвідомили важливість української самоідентифікації. Не в останню чергу вона проявляється через цінності окремих громадян та цілої нації загалом, котрі виражаються та фіксуються у різний спосіб. Зокрема, в сучасному героїчному епосі.

Героїчний епос відображає неймовірні вчинки героїв – улюбленців народу. «Героїчний народний епос – збірна назва фольклорних творів різних жанрів (колядки, думи, історичні (козацькі, гайдамацькі, опришківські, стрілецькі, повстанські та ін.) пісні, казки, легенди, перекази), в яких відображена воля, завзяття народу у боротьбі з ворогом, злом, кривдою, соціальним і національно-релігійним гнітом, прославляються розум, сила, мужність воїнів, богатирів, народних месників» [2]. Природно, що російсько-українська війна спричинила появу нового «витку спіралі» нашого героїчного епосу. Він реалізується в різних

жанрах (пісні, приказки, замовляння, казки, легенди, перекази, анекдоти), часом у неочікуваний спосіб (меми, флеш-моби). Провідною рисою саме українського епосу є дієва любов до Батьківщини, котра проявляється у воєнному опорі загарбникам і поневолювачам. Ключовими аспектами сучасного українського героїчного епосу є:

- опис бойової, лицарської звитяги;
- прославляння розуму, сили, мужності воїнів;
- чітке уявлення про гідність, яке відрізняє наших воїнів від ворожих;
- оптимізм;
- події зображуються так, як їх трактує народ у період створення епосу;
- епічний фон становить боротьба двох народностей, позитивними персонажами є національні герої, негативними – їхні супротивники;
- у героїчному епосі в основному поєднується війна і любов;
- влада зосереджена в руках якогось володаря, але носіями активної дії є герої, що борються;
- у центрі сюжету – особистість, її вибір, участь у долі держави;
- наявність у народних героїв «суперсили».

Попри різні сюжети, чітко окреслилися дві головні теми: «російсько-українська війна – це боротьба Зла з Добром» і «діяння героїв, їхні подвиги, любов і суперсила». Саме вони стихійно чи цілеспрямовано закріплюються в різний спосіб у масовій свідомості.

Сучасний український героїчний епос транслює цілу систему цінностей (того, що має значення для людини чи соціуму). Вони є своєрідним еталоном належного. Тобто, це і джерело мотивації, і основа для корекції поведінки українців. «Війна змусила український народ презентувати перед усім світом моральні та духовні цінності, сповідувані в Україні, зокрема патріотизм» [1, с. 48].

Л. Романюк вважає, що «найвідоміше й найповніше дослідження цінностей було проведене Мілтоном Рокічем в 70-х роках минулого століття» [4, с. 334]. Класифікуючи цінності, М. Рокіч (M. Rokeach) [3] поділив їх на два головні види: інструментальні (за способами поведінки) і термінальні (за кінцевими цілями). На основі цього дослідження, що залишається актуальним до сьогодні, доцільно проаналізувати цінності, які фіксує та транслює сучасний героїчний епос України:

1. Інструментальні цінності (цінності способів поведінки):

1) *моральні цінності*, які при трансгресії (порушенні) приводять до почуття провини – незалежність, відважність, чесність, дбайливість, висока загальна культура, патріотизм;

2) *цінності компетентності*, які стосуються здатності й уміння щось робити – відповідальність, життєрадісність, самодисципліна, тверда воля, сміливість в обстоюванні власної думки, раціональність, ефективність у справах, здатність діяти самостійно.

2. Термінальні цінності (цінності кінцевих цілей, прагнень):

1) *цінності особистісних кінцевих цілей*, що стосуються мети окремої людини – діяльне життя, зрілість думок, переживання прекрасного, дружба, любов, продуктивне життя, свобода, творчість;

2) *цінності соціальних кінцевих цілей*, що стосуються мети співтовариства особи, країни, людства взагалі – свобода, суспільне визнання, щастя інших.

Специфіка усвідомлення кожної з цих цінностей заслуговує на окреме дослідження.

Необхідно також відзначити, що сучасний український героїчний епос все ще твориться. Він не може бути сформований остаточно, поки триває російсько-українська війна. Можна припустити, що він буде завершеним, коли наше суспільство осмислить результати цієї війни. І, швидше за все, окремі цінності ще певною мірою трансформуються. Звісно, це навряд чи стосується таких, як «свобода» і «незалежність».

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко Т. І., Андрущенко Т. В. Війна: духовно-естетичні та моральні цінності – утвердження чи перегляд. Післявоєнний світ : люди, проблеми, цінності : зб. матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Київ, 15 квітня 2022 р. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. С. 45–48.
2. Героїчний народний епос. *Словник літературознавчих термінів. OnlyArt.* URL: <https://onlyart.org.ua/dictionary-literary-terms/geroyichnyj-narodnyj-epos/> (дата звернення – 14.03.2023).
3. Rokeach M. The nature of human values. New York : Free Press, 1973. 438 p.
4. Романюк Л. В. З історії дослідження цінностей: аналіз цінностей особистості. Проблеми сучасної психології. Випуск 13. 2011. С. 333–344.